

Ghid - științe socio-umane

Recomandări privind caracteristicile principale ale Școlii doctorale în domeniul științe socio-umane

Autori:

Nume	Instituție	Semnătură
Prof.Dr. Mircea Dumitru	Universitatea din București	
Prof. Dr. Adrian-Paul Iliescu	Universitatea din București	

Principii, standarde și recomandări

1 Organizarea instituțională a programului de studii doctorale

Principiul 1. Programele de studii doctorale se organizează în cadrul Școlilor doctorale.

Studiile doctorale trebuie să beneficieze de o organizare distinctă, de sine stătătoare, încetând definitiv de a fi elemente-anexă ale programelor de licență, așa cum au fost mult timp și cum, sub unele aspecte (de exemplu, în ceea ce privește sistemul de finanțare și managementul finanțării) continuă să fie.

Școala doctorală trebuie să posede atât o anumită autonomie în cadrul facultății, cât și resurse proprii (săli, aparatură, bibliotecă, secretariat). Doctoranzii pot prelua o serie din activitățile aferente școlii.

Școlile doctorale trebuie să își profileze mai bine conducerea, organizarea și finanțarea, în raport cu studiile de licență. În acest sens, trebuie ca și raporturile dintre conducerea școlii doctorale și conducerea facultății să se clarifice mai bine, prin precizarea mai detaliată a atribuțiilor directorului școlii doctorale și ale consiliului de conducere al școlii în raport cu decanatele și Consiliile facultăților. Trebuie elaborate descrieri precise ale acestor atribuții, și astfel prevenite eventuale disfuncționalități legate, spre exemplul, de deciziile asupra utilizării unor resurse comune programelor de studii de licență și școlilor doctorale (spații de învățământ, aparatură, servicii etc).

Principiul 2. Instituțiile Organizatoare de Studii Universitare de Doctorat (IOSUD) organizează școli doctorale astfel încât să faciliteze performanțe de nivel național și internațional în cercetare pentru doctoranzi.

Scopul programelor doctorale este obținerea performanței academice și științifice, iar aceasta cuprinde mai multe aspecte și

componente, între care fundamentale și indispensabile sunt: excelența profesională (calificarea profesională de înalt nivel, expertiza specializată de vârf), excelența în cercetare (creația originală) și excelența didactică.

La toate aceste capitole, și nu numai la capitolul cercetare (așa cum se interpretează uneori), scopul activităților doctorale este atingerea performanțelor de vârf, la nivel mondial.

Obiectivele studiilor doctorale nu sunt de un singur tip, ci sunt multiple. Ele cuprind: asimilarea rezultatelor de specialitate celor mai semnificative și celor mai recente obținute pe plan mondial, a valorilor intelectuale și a standardelor academice exemplare, însușirea practicilor profesionale de excelență, conectarea programelor de cercetare românești cu cele mai avansate programe de cercetare din statele dezvoltate, stimularea dialogului intelectual între specialiștii români și cei din țările cu o solidă tradiție științifică, formarea de cadre cu o înaltă erudiție și calificare profesională, obținerea de rezultate de cercetare noi și valoroase, și așa mai departe.

Erudiția autentică, cunoașterea la cel mai înalt nivel a rezultatelor de specialitate deja obținute în lume, asimilarea celor mai recente rezultate, informații, abilități teoretice au fost totdeauna și sunt încă un obiectiv important al cercetării doctorale, și nu numai la noi; dar mai ales la noi, deoarece în multe domenii suntem încă departe de a fi la curent cu acumulările de cunoaștere existente.

Pe diverse secțiuni de cunoaștere teoretică nu avem deloc specialiști și competență academică veritabilă, iar în multe altele avem specialiști care sunt încă departe de nivelul cel mai înalt pe plan mondial (de aici și numărul redus de publicații și premii internaționale). Nu este câtuși de puțin compromițător a recunoaște

ca un obiectiv de bază al doctoratului atingerea nivelului maxim de competență profesională într-un domeniu, asimilarea nivelului maxim de cunoștințe existent, atingerea standardelor internaționale de abilitate intelectuală.

Este pe deplin legitim și, de fapt, inevitabil, să fie recunoscute o diversitate de obiective ale doctoratului: formarea de specialiști care au asimilat cunoașterea la nivel maxim pe plan mondial, formarea de erudiți specializați capabili să își valorifice cunoștințele în diverse moduri, atingerea nivelului maxim de competență profesională, formarea de cadre didactice de cel mai înalt nivel, dar și obținerea de rezultate de cercetare originală.

Aceste obiective se împletesc desigur frecvent, dar ele nu sunt absolut identice totdeauna. Cineva poate fi cel mai bun cunoscător al operei lui Kant (și al exegezei aferente) pe plan mondial, fără a fi totuși cel mai original gânditor; invers, cineva poate fi extrem de original, de personal, în rezultatele obținute într-un subdomeniu, fără a fi bun cunoscător al operei unui anumit autor major, sau al exegezei aferente acestei opere, fără a fi un adevărat erudit în domeniul respectiv.

A pretinde că efortul de a produce cercetători originali are ca efect automat și producerea celor mai erudiți specialiști este gratuit: originalitatea are de-a face cu talente care nu se pot inocula (acolo unde nu există), pe când erudiția se poate forma și în absența unui talent pentru cercetarea originală. Conducătorul de doctorat poate cu siguranță să formeze erudiți, dacă este el însuși bine pregătit pentru o atare sarcină, pe când producerea de inventatori, de cercetători care fac descoperiri semnificative, cade numai parțial și condiționat în sfera competențelor sale: poate produce asemenea doctori cu rezultate originale de vârf numai atunci când are șansa de a fi primit din universități, de la

nivelul studiilor de licență și masterale, un material uman de vârf.

2 Managementul instituțional al programului de studii doctorale

Principiul 3. Instituțiile vor defini structurile administrative responsabile de organizarea studiilor doctorale, precum: școli doctorale, școli de cercetare, programe de studii doctorale.

Dezvoltarea unor școli de cercetare, care să înglobeze studiile masterale și pe cele doctorale, studiile post-universitare, precum și diverse alte programe de cercetare științifică și de formare profesională de înalt nivel, poate fi o formulă de dezvoltare a cercetării în sfera disciplinelor socio-umane. Ea are avantajul de a crea bazine mai vaste de resurse umane și tehnice pentru cercetare. În schimb, prin comasarea unor nivele de competență diferite, și prin includerea unor tineri masteranzi ale căror calități de cercetător sunt încă insuficient confirmate, școlile de cercetare pot suferi scăderi de calitate și performanță.

Sub acest aspect, varianta optimă de organizare a cercetării universitare devine aceea bazată pe școli doctorale, școli menite să concentreze resursele cele mai avansate de investigație și dezvoltare academică.

Școlile doctorale nu trebuie însă concepute ca pure grupuri de cercetare, ci ca nuclee de acumulare, formare și exersare a tuturor competențelor de vârf, atât ale celor profesionale (expertiză de specialitate), cât și ale celor de cercetare sau ale celor didactice. În cazurile cele mai fericite, acolo unde materialul uman se va dovedi la maximă înălțime, aceste nuclee vor produce multe și semnificative rezultate originale, confirmând astfel capacitatea studiilor doctorale de a contribui la îmbogățirea cunoașterii. În paralel, însă, trebuie admisă și posibilitatea ca

aceste nuclee să fie adesea în primul rând centre de excelență profesională, centre de erudiție specializată, de expertiză academică de înalt nivel, de dialog intelectual, de cultivare a valorilor teoretice și academice, precum și de formare profesională la vârf.

Principiul «învățare prin cercetare» rămâne pe deplin valabil, dar el nu trebuie interpretat exclusivist, în sensul că «unde originalitate nu e, nimic nu e». Chiar în absența unor rezultate de cercetare de mare originalitate, poate exista o înaltă calificare profesională, expertiză intelectuală de cea mai bună calitate, performanță didactică înaltă.

Principiul 4. Instituțiile vor elabora Regulamente de desfășurare a studiilor doctorale acoperind temele incluse în acest Cod.

Trebuie ca toate aspectele activității doctorale să fie acoperite de reglementări cât mai precise, astfel încât disfuncționalitățile și conflictele să fie prevenite.

Trebuie prevăzute reglementări precise nu numai vizând desfășurarea normală a activității și termenele sale, conform modelelor ideale de conduită optimă a conducătorului și doctorandului (așa cum se face de regulă), ci și traseele exacte de acțiune în caz de disfuncții (carențe de activitate, absențe, nepredări de lucrări, eșec la examene, abuzuri, plagiat etc).

Aceste reglementări trebuie să permită depistarea și sancționarea tentativelor de a mima pregătirea doctorală, de a profita abuziv de sprijinul instituțional destinat doctoranzilor în scopuri străine performanței academice, larghețea exagerată față de respectarea unor standarde, condiții sau termene etc.

Sanționarea neîndeplinirii sarcinilor de pregătire doctorală trebuie să se bazeze pe anumiți algoritmi oficial recunoscuți, și nu pe așteptarea tacită, excesiv de optimistă, că toți factorii implicați vor manifesta exigența ideală dorită. Dată fiind experiența acumulată (cu nenumărate disfuncții: acoperire pur formală a unor activități, satisfacere aparentă a criteriilor de calitate, amânări exagerate și nejustificate ale îndeplinirii obligațiilor etc.), precum și înclinațiile unor studenți de a denunța exigența drept lipsă de înțelegere și empatie din partea profesorilor, trebuie ca sistemul de reguli existent să asigure automat sancționarea lipsei de performanță și derapajele și nu să lase în grija sau răspunderea exclusivă a conducătorilor de doctorat manifestarea dorinței de a sancționa conduitele necorespunzătoare.

În acest sens, trebuie puse termene exacte și limite precise posibilității de a amâna finalizarea unor sarcini (examene, referate, rapoarte), și stopată tendința de a permite derogări peste derogări, în mod neîntemeiat și excesiv de lax, de la această finalizare. Indulgența nelimitată, chiar dacă este bine primită de mulți doctoranzi, are pe termen lung efecte negative, demobilizatoare, asupra pregătirii doctorale. Se naște astfel impresia greșită că munca doctorală este lipsită de seriozitate, de standarde riguroase, și că ea s-ar putea împăca și cu o boemă intelectuală de un fel sau altul – iar unii dintre tinerii cercetători care ar fi putut să se încadreze într-un regim de lucru exigent, stimulat, comparabil celui din centrele cele mai performante străine, vor fi atrași spre aceste modele de boemă doctorală, neproductive și indezirabile.

Conducerea școlii doctorale poartă răspunderea pentru inexistența sau carențele reglementărilor în vigoare.

Principiul 5. Instituțiile vor elabora contracte de studii doctorale specificând drepturile și responsabilitățile tuturor părților: doctorand, conducător/i de doctorat, instituție/instituții organizatoare de studii doctorale, alți parteneri.

Contractele de studii doctorale trebuie să corecteze lipsurile și carențele existente actualmente în sistemul de stringențe al activităților doctorale, incluzând termenele și sarcinile precise, limitele riguroase, ale pregătirii doctorale.

Drepturile și responsabilitățile participanților la activități trebuie corelate între ele, astfel ca beneficiile oferite de școala doctorală tuturor celor implicați să conducă și la atingerea scopurilor urmărite de studiile doctorale. Corelațiile respective trebuie clarificate normativ, și nu lăsate la latitudinea unei presupuse exigențe a cadrelor didactice, exigență care nu există întotdeauna, sau care devine excesiv de elastică, dată fiind și legătura psihologică care se creează între conducător și student.

Trebuie evitat ca această legătură să transforme conducătorul într-un protector sentimental al studentului, care tolerează diverse derapaje de la programul de pregătire. Dată fiind experiența autohtonă privind indulgența exagerată față de studenții doctorali, credem că și contractele doctorale și regulamentele școlii doctorale trebuie să creeze mecanisme ce sancționează de la sine disfuncțiile grave, fără a depinde de o decizie personală a conducătorului de doctorat sau a conducerii școlii doctorale de a se trece la sancțiuni. Răspunderea pentru aplicarea regulamentului nu trebuie lăsată la latitudinea subiectivității unui membru sau al altuia al școlii doctorale.

Principiul 6. Instituțiile vor elabora proceduri pentru repartizarea drepturilor de proprietate intelectuală și a altor licențe comerciale pentru conținutul intelectual rezultat din activitatea de cercetare a doctorandului.

În general, dreptul de proprietate asupra rezultatelor eforturilor doctorale trebuie să aparțină doctoranzilor, desigur cu recunoașterea cuvenită (obișnuită în lumea academică occidentală) a meritelor profesorilor îndrumători, participanților la evaluări și discuții etc.

Acest principiu poate, bineînțeles, suferi excepții, legate de eventualele condiții puse de posibili finanțatori sau alte particularități relevante.

Ni se pare indispensabil ca întreaga colaborare științifică propriu-zisă între conducătorul de doctorat și doctorand, în vederea obținerii unor rezultate de cercetare noi, să fie reglementată corespunzător, astfel ca să fie evitate unele situații regretabile din trecut: de exemplu, cea în care conducătorul de doctorat se erija automat în coautor al tuturor lucrărilor de cercetare făcute de propriii doctoranzi; sau, dimpotrivă, cea în care partea originală a unei teze de doctorat consta de fapt în reluarea apologetică a rezultatelor obținute anterior de conducătorul științific al tezei respective.

Procedurile elaborate privitor la drepturile de proprietate trebuie să urmărească explicit, prin măsuri specializate, evitarea acestor disfuncții.

În acest scop, credem că trebuie schimbat statutul rezumatului tezei de doctorat, din simplu element auxiliar, cu valoare pur informativă, într-un instrument al evaluării calității demersului realizat. Rezumatul tezei de doctorat trebuie să cuprindă o specificare detaliată și precisă, cu trimiteri exacte la anumite capitole și pagini, a contribuțiilor originale ale tezei, specificare susceptibilă să permită verificarea faptului că aceste contribuții există și nu aparțin altcuiva, nu reiau în forme stilistic diferite rezultate deja cunoscute etc.

De asemenea, conducătorii de doctorat ce devin coautori ai unor lucrări, împreună cu propriii doctoranzi, trebuie să specifice exact contribuțiile proprii, într-o manieră care să excludă arogarea de merite aparținând în realitate doctoranzilor, dar și confuzia privind contribuțiile aduse. Principiul clarificării detaliate, principiul «cine a contribuit cu ce», trebuie respectat cu scrupulozitate.

Principiul 7. Instituțiile vor elabora un *Cod de integritate academică* referitor la integritatea în activitatea de cercetare, didactică și de îndrumare a studenților și doctoranzilor, după caz.

Codul de integritate academică trebuie să cuprindă nu numai standarde de comportare adecvată, ci și algoritmi de acțiune în cazurile problematice și în cele în care s-au comis deja devieri de la conduitele corecte standard.

Trebuie precizate filierele de transmitere a informației privind abateri grave, modul de a sesiza aceste abateri, obligațiile de a lua măsuri împotriva lor etc.

Din acest punct de vedere, nu se va considera că instituțiile și-au îndeplinit obligația de a avea un asemenea cod, dacă ele nu au prevăzut procedurile specifice de acțiune în situațiile problematice previzibile (plagiat, compilație, solicitarea sau oferirea de avantaje necuvenite, hărțuire etc). Și aici, ca și cazul altor devieri de la linia normală de conduită în cadrul activităților doctorale, declanșarea procedurilor nu trebuie lăsată la latitudinea subiectivității unor persoane, ci asigurată prin reguli impersonale stricte, care să constrângă la luarea măsurilor adecvate și nu să pună întreaga problemă sub semnul facultativului.

Principiul 8. Instituțiile trebuie să asigure reprezentarea intereselor doctoranzilor în organismele de conducere.

Participarea reprezentanților doctoranzilor în consilii de conducere, senate etc. trebuie însoțită de descrieri precise ale rolurilor lor, și de termenii exacti ai implicării lor în transmiterea informației relevante, în luarea deciziilor etc.

Simpla prezență a acestor reprezentanți în organisme de conducere nu rezolvă problemele și nu poate constitui o veritabilă îndeplinire a sarcinii de a asigura reprezentarea intereselor doctoranzilor.

Acestor reprezentanți trebuie să li se solicite rapoarte periodice privind dificultățile întâlnite de doctoranzi, propunerile acestora, explicațiile eșecurilor apărute în pregătirea doctorală, eventualele situații problematice, sau posibilele lezări ale codului etic al activității etc.

Principiul 9. Instituțiile vor monitoriza succesul programelor de studii doctorale cu referire la criterii clare de evaluare, elaborând rapoarte de evaluare internă.

Criteriile de evaluare a activității doctorale trebuie gândite foarte bine, pe baza principiului că trebuie evitată folosirea mecanică a unor indici pur cantitativi, care nu reflectă corect nici eforturile depuse, nici calitatea prestațiilor, încurajând o regretabilă tendință de amplificare aparentă a performanțelor, în dauna obținerii unor rezultate de conținut.

Înclinația obișnuită, mai ales în unele domenii exacte, de a face din simpla numărare (a publicațiilor, a citărilor, a susținerilor de teze etc.) criteriul de bază al evaluării trebuie respinsă. În domeniul științelor socio-umane, simpla numărare nu constituie o sursă de indicii relevante, după cum nici restrângerea ariei de evaluare la o serie foarte redusă de reviste de specialitate arhicunoscute nu este rezonabilă. Dacă am aplica mecanic evaluarea

pe baza numărării publicațiilor în reviste cotate ISI, fără a lua în calcul și alte performanțe (recunoaștere internațională concretizată în obținerea de burse acordate prin concurs, prin invitații de a conferenția, prin publicarea de cărți de specialitate etc.), s-ar ajunge la o imagine grotescă a activității majorității cercetătorilor (profesori sau doctoranzi) din domeniul științelor umane.

Spre exemplu, faptul că un conducător de doctorat are foarte mulți doctoranzi, sau a dus la bun sfârșit îndrumarea multor studenți (asigurând eventual acordarea multor distincții deosebite: summa cum laude, magna cum laude etc.) nu este în sine un indiciu relevant, dată fiind tendința binecunoscută de a scădea exigența profesională, a face risipă de superlative și a manifesta indulgență față de doctoranzi. Conducătorii indulgenți au cei mai mulți doctoranzi, așa cum s-a constatat, dar acest fenomen trebuie contracarat, nu încurajat prin metode de evaluare superficiale.

Numărul mare de doctoranzi și titluri acordate trebuie apreciat ca atare numai atunci când el este însoțit și de alte manifestări de recunoaștere ale aceluiași studenți (publicații ale lor în reviste recunoscute, cărți ale lor bine primite de specialiști, poziții academice ocupate de ei, diverse titluri sau forme de recunoaștere acordate lor etc).

Dat fiind contrastul existent între numărul foarte mare de doctoranzi sau doctori ai unor conducători, și numărul mic de publicații, rezultate recunoscute etc. ai acestor doctori produși pe bandă rulantă, numărul de doctoranzi sau doctori nu spune mai nimic despre performanțele atinse.

Trebuie luate măsuri specifice, precise, pentru prevenirea formării unor «industrii» locale de acordare a titlurilor doctorale, și de demontare a acestora acolo unde s-au format deja.

În acest sens, trebuie disociat clar între performanțele strict locale ale unui doctorand (publicații în revistele propriei universități, recunoașteri profesionale în propria universitate, promovări în colective profesionale aflate tot sub conducerea îndrumătorului doctoral etc.) a căror relevanță este limitată, și performanțe obținute în alte instituții sau la alte nivele de activitate, unde evaluarea este mai puțin susceptibilă de a fi influențată de structuri locale de clan academic. În acest sens, merită studiată și adoptată, în limita posibilităților și în concordanță cu specificul instituțiilor noastre, experiența unor state dezvoltate (așa cum este Germania, unde cei care obțin titlul de doctor într-o universitate nu pot fi imediat promovați, nu pot ocupa imediat poziții, în aceeași universitate – ei trebuind să facă mai întâi stagii în alte universități, unde se poate confirma veridicitatea aprecierilor făcute asupra calităților lor în instituția de origine).

Mobilitatea academică nu este nici ea un scop în sine sau o performanță ca atare. Faptul că un student a călătorit mult și a stabilit multe contacte în perioada formării sale nu indică automat îmbunătățirea calității prestațiilor sale; trebuie deci corelate aceste indicii cantitative cu cele calitative (publicații, participări la dezbateri, etc.) – astfel ca mobilitatea cu caracter de turism academic să nu fie confundată cu aceea care atestă realmente succesul doctoral și științific.

Nici creditele transferabile, în acest context, nu sunt lipsite de probleme. Creditele transferabile ridică o serie de dificultăți la acest nivel de pregătire și cercetare, deoarece presupun echivalențe destul de greu de realizat și/sau verificat la nivele înalte de expertiză și dezvoltare. Propunem, din acest motiv, ca transferarea să se facă exclusiv pe baza unui program stabilit dinainte, în cadrul planului individual de cercetare, cu examinarea și aprobarea lor de către îndrumătorul doctoral.

În măsura în care sistemul de credite transferabile stimulează schimburile de experiență intelectuală, diversificarea formelor de antrenament profesional, intensificarea dezbaterii de specialitate, ele joacă, desigur, un rol pozitiv. Dacă însă se deviază spre echivalări mecanice de cursuri sau activități, sistemul poate fi mai curând contraproductiv.

Luată în sine, pierderea unui număr mare de doctoranzi (care nu își încheie cu bine studiile doctorale începute) nu este nici ea un indiciu negativ suficient de grăitor ca atare. Trebuie avute în vedere cauzele abandonului sau nereușitei; când acestea sunt de ordin economic (doctorandul abandonează pentru că nu se mai poate întreține pe perioada studiilor, așa cum din păcate se întâmplă tot mai des), sau de ordin personal (căsătorie, graviditate, plecare din țară), sau legate de ambiția doctorandului de a studia la o universitate mai prestigioasă din străinătate, ale cărei diplome sunt mai bine cotate internațional, ele nu sunt imputabile programului doctoral. Rata mare de eșecuri trebuie analizată și interpretată corect, corelată cu eforturile depuse în beneficiul studenților care au abandonat și cu exigența manifestată, și nu imputată automat școlii doctorale sau îndrumătorilor, dacă insuccesele nu li se datorează.

3 Transparența organizării studiilor doctorale

Principiul 10. Transparența este asigurată prin publicarea informațiilor pe Internet, într-o organizare clară și ușor accesibilă publicului prin motoare de căutare.

Transparența presupune în primul rând scoaterea activităților doctorale de sub acțiunea tradiției relațiilor personale, informale, dintre profesori și studenți. Toate activitățile doctorale, începând cu colocviul de admitere și terminând cu susținerea tezei, trebuie să urmeze trasee algoritmice bine

determinate, anunțate public și susceptibile de a fi controlate public, trasee deschise accesului oricăror candidați bine pregătiți și nu favorizante pentru propriii absolvenți (de la aceeași facultate, de la același masterat etc.).

Proiectele doctorale, prezentate în cadrul colocviului de admitere, trebuie și ele publicate electronic, astfel ca nivelul lor științific să poată fi controlat, inclusiv din afara colectivului școlii doctorale. De asemenea, programele de pregătire, sejururile de cercetare, tematicile, rezumatele tezelor, referatele de evaluare etc. trebuie puse la dispoziție în format electronic și afișate, ceea ce creează premisele urmării corectitudinii și calității procesului de formare doctorală.

Atât principiul transparenței, cât și faptul că treptat o parte tot mai mare a publicațiilor se mută pe web, conduc la concluzia că site-urile școlilor doctorale vor trebui să ocupe un loc tot mai important în ceea ce privește publicarea și valorificarea rezultatelor. Ele trebuie să includă datele principale ale programelor de cercetare, planurile de lucru, referate și sinteze de rezultate, recenzii și aprecieri sau evaluări, reviste electronice de specialitate, articole și cărți în format electronic etc.

Ghidul eticii profesionale și academice trebuie, de asemenea, să fie disponibil pe site.

Site-urile școlilor doctorale ar trebui să devină arhive de cercetare și contribuție intelectuală, accesibile comunității de specialitate. Refuzul de a afișa electronic diversele componente sau rezultate ale muncii doctorale este un indiciu negativ de teamă față de opinia comunității de specialitate.

Principiul 11. Instituția va stabili o procedură de familiarizare a doctoranzilor cu instituția și mediul de cercetare.

Conducerea școlii doctorale trebuie să elaboreze anual un program de inițiere al noilor doctoranzi, atât în specificul și activitatea instituției și mediului de cercetare, cât și în etica activității academice în general, precum și în particularitățile etice și organizaționale ale activității de specialitate. Se va stabili o procedură de familiarizare a doctoranzilor cu standardele profesionale și etice ale muncii academice, de cercetare și de formare intelectuală. Programul trebuie afișat pe site-ul școlii.

Principiul 12. Instituția va pune la dispoziția doctoranzilor o metodă de transmitere online a informațiilor relevante.

Comunicarea și cooperarea online trebuie să devină o componentă esențială a muncii doctorale, date fiind avantajele incontestabile pe care le prezintă.

Fiecare student doctoral și îndrumător trebuie să aibă propria pagină web pe site-ul școlii doctorale, sau un blog personal asociat, prin care să poată face cunoscute preocupările sale, listele de teme de cercetare, bibliografiile obligatorii pentru pregătire, standardele de evaluare, etc.

Rezumatele tezelor de doctorat, indicând precis (în forme controlabile) contribuțiile personale ale autorilor, trebuie publicate pe site-ul școlii doctorale, inclusiv într-o variantă în limbi de circulație internațională, permițând astfel o confruntare cu comunitatea de specialiști din întreaga lume.

Avantajele comunicării online sunt atât de mari, încât este inevitabil ca o parte tot mai mare a interacțiunii academice să se

transfere în mediul electronic. Esențiale sunt însă două lucruri. Mai întâi, ca acest transfer să se facă organizat și sistematic, nu în mod întâmplător, funcție de preferințele personale și înclinațiile unuia sau altuia dintre îndrumători. Dacă nu se stabilesc standarde precise de comunicare online, rezultatul va fi o inegalitate de șanse între doctoranzi, inegalitate care nu este acceptabilă. Conducerea școlii are deci răspunderea de a urmări ca studenților li se pun la dispoziție online toate informațiile și datele de contact necesare.

În al doilea rând, este important ca optimizarea comunicării prin interacțiune online să nu se transforme într-o modalitate facilă de sustragere a doctoranzilor sau îndrumătorilor de la îndeplinirea unor sarcini. Comunicarea online nu trebuie să se substituie activităților comune, discuțiilor detaliate directe, analizelor făcute în prezența tuturor celor implicați etc. Principiul conducător trebuie să fie: comunicarea online completează și optimizează cooperarea doctorală, dar nu se substituie activităților față în față.

Din păcate, există o tendință tot mai vizibilă ca unii doctoranzi să profite de comunicarea online pentru a ocoli anumite activități și a beneficia de un fel de îndrumare personală menită să completeze lacunele apărute datorită absențelor lor de la activitățile de exchipă. Această tendință trebuie eradicată: scopul interacțiunii online nu este de a degreva pe studenți de obligațiile lor profesionale, de a le oferi o comoditate suplimentară, ci de optimiza pregătirea lor.

4 Atragerea candidaților, selecția și admiterea în programe doctorale

Principiul 13. Instituția va oferi potențialilor candidați informații pertinente despre programele de studii doctorale și cu privire la desfășurarea și rezultatele așteptate ale studiilor doctorale.

Faptul că în prezent două treimi și peste două treimi din doctoranzi se recrutează dintre absolvenții aceleiași universități, fapt deosebit de îngrijorător, atrage atenția asupra necesității stabilirii unui plan de măsuri de către fiecare școală doctorală, pentru asigurarea diversificării și amplificării bazinului de recrutare.

Fiecare instituție trebuie să elaboreze un plan special pentru dezvoltarea bazei de atragere a candidaților la admiterea în școala doctorală. Dată fiind actuala situație nesatisfăcătoare, în care un număr exagerat de mare de candidați provin de la aceeași universitate, trebuie elaborat un plan de măsuri pentru dezvoltarea comunicării cu absolvenții studiilor masterale din toată țara, și chiar din străinătate (acolo unde studiile doctorale se pot face și în limbi de circulație internațională), prin inițiative de publicitate privind programele doctorale, direcțiile de cercetare, specializările conducătorilor de doctorat, listele de teme de cercetare propuse candidaților, bibliografiile relevante etc.

Informațiile puse la dispoziția studenților (inclusiv online, astfel încât să fie accesibile la distanțe oricât de mari) nu trebuie să se reducă la informații de rutină (număr de locuri, criterii generale de admitere, bibliografii obligatorii, date de desfășurare etc).

Este necesar ca școala doctorală să își prezinte public profilul și prioritățile academice, astfel încât să poată deveni centru de atracție pentru talentele și capacitățile existente (în țară dar și peste granițe). În acest sens, trebuie făcute cunoscut online și prin publicații specializate (broșuri, pliante etc.) resursele umane și materiale ale școlii, tradițiile sale de cercetare, performanțele anterioare ale membrilor colectivului școlii, proiectele de cercetare finalizate sau în curs, publicațiile,

interesele de cercetare recente, programele de curs, etc.

Un loc aparte trebuie să fie ocupat de prezentarea valorilor și idealurilor academice ale școlii, afilierilor sale la tradiții intelectuale specifice, prezentarea standardelor de evaluare, criteriilor de performanță, stringențelor academice etc.

Școlile doctorale trebuie să fie deschise către atragerea de candidați din domenii și sfere diferite, deoarece cerințele de interdisciplinaritate și de creștere a fertilității cercetării (prin cooperare intelectuală) exclud cantonarea sectară în propria arie de specializare. Dar, în același timp, preocuparea pentru atragerea de candidați din alte domenii nu trebuie să degenereze într-o toleranță exagerată, într-o abandonare a criteriilor de profesionalitate specifice, și într-o încurajare a amatorismului (bazat pe credința greșită că oricine, indiferent de pregătirea sa de bază, poate contribui efectiv la cercetarea de succes în orice alt domeniu).

Pentru prevenirea acestor devieri inacceptabile, trebuie ca fiecare școală doctorală să stabilească criterii specifice, cât mai precise, privind condițiile în care vor fi acceptați candidații proveniți din alte domenii. Aceste criterii trebuie să vizeze nu numai disponibilitatea candidatului de a face anumite eforturi suplimentare de adaptare la domeniul doctoral în cauză (gen cursuri suplimentare, examene suplimentare etc.), ci și probabilitatea de succes a unei cercetări doctorale aparținând unui asemenea candidat. Spre exemplu, trebuie evaluate: distanța și eventualele (in)compatibilități dintre domeniile respective (domeniul pregătirii de bază a candidatului și domeniul doctoral la care aspiră el), congruențele și incongruențele posibile de metodologie științifică, stil de gândire, experiență acumulată, înzestrarea intelectuală specifică necesară, posibilitățile de transfer teoretic între domenii etc. Numai când evaluarea acestor elemente

conduce la concluzia că există bune șanse de succes se justifică acceptarea proiectelor doctorale respective.

Principiul 14. Instituția va elabora proceduri privind admiterea în cadrul studiilor doctorale pentru a asigura egalitatea de șanse și selecția în funcție de merit.

Problema selecției doctoranzilor este una dintre cele mai delicate chestiuni din lumea noastră academică. Conform tradiției, în selectarea studenților doctorali a intrat o mare doză de subiectivitate (legată de forța decizională aproape totală a îndrumătorilor, care exista pînă de curînd) și nu rareori au contat mult chiar simpatiile personale. Această situație trebuie schimbată radical, imponderabilele impresiilor subiective trebuind să fie sistematic înlocuite de criterii de evaluare obiectivă.

Ideea ce apare frecvent în discutarea acestei probleme - și anume aceea că valoarea intelectuală nu poate fi măsurată prin indici strict obiectivi - este greșită; ea maschează de fapt refuzul de a abandona deciziile subiective în favoarea unor standarde intersubiectiv controlabile de evaluare.

De fapt, chiar și în științele socio-umane se pot folosi unii indici clari și controlabili de apreciere sau criterii de evaluare precise, cu valoare operațională. A se vedea, în acest sens, mai jos, paragraful 12, *Teza de doctorat*.

Indicii de apreciere pot fi dezvoltați, detaliați și aprofunțați pentru fiecare domeniu în parte, iar folosirea lor se impune în vederea diminuării aprecierilor impresioniste și subiective. Fiecare școală doctorală trebuie să depună eforturi în vederea elaborării unor seturi de indici ai performanței în studiile (și lucrările) doctorale, și să publice lista lor pe site-ul școlii, astfel ca evaluarea obiectivă să câștige treptat teren.

Chiar dacă existența acestor indici nu va elimina complet diferențele de apreciere, părerile opuse, unele dileme etc., trebuie făcute demersurile necesare pentru amplificarea judecății obiective, justificabile intersubiectiv, a performanțelor, și pentru reducerea spațiului imponderabilelor. Un rol util, în acest sens, poate juca publicarea unor modele pozitive de proiecte doctorale pe site, și eventual chiar publicarea (pentru contrast) a unor mostre de proiecte slabe.

Pare necesar ca fiecare școală doctorală să își conceapă propriul sistem de selecție în termenii unor etape succesive de evaluare, etape care să se completeze reciproc și să permită diminuarea subiectivismului. O primă etapă poate include evaluarea proiectelor în formelor sintetică, acestea fiind anonimizate (astfel ca imaginea anterioară despre candidat, dacă acesta e deja cunoscut comisiei, sau prestigiul conducătorului științific dorit să nu influențeze subiectiv evaluarea). Pe baza notelor obținute aici, se poate face o primă selecție a candidaților plauzibili, urmând ca în etape ulterioare (incluzând interviuri cu candidații, etc.) să se facă selecțiile fine. Practic, existența mai multor etape de filtrare permite creșterea gradului de obiectivitate a evaluării.

Publicarea online a proiectelor candidaților poate și ea contribui la creșterea responsabilității, atât a autorilor lor, cât și a celor ce le evaluează, diminuând tentațiile de a improviza, a trata cu indulgență excesivă etc.

Procedurile elaborate trebuie să plece de la recunoașterea dificultăților obiective de a face o selecție corectă și imparțială, date fiind diversitatea temelor și a direcțiilor de specializare, diferențele de familiarizare ale comisiilor de selecție cu candidații (candidații proveniți din propria instituție sunt favorizați, de regulă, fiind mai bine cunoscuți și deja apreciați pozitiv) etc. Trebuie, în acest sens, concepute metode de

a asigura evaluarea echitabilă și de a contracara parțialitatea sau subiectivismele.

Principiul 15. Instituția va elabora proceduri specifice privind selecția și filierele de studiu doctoral pentru candidații cu pregătire de licență și/sau masterat în alte domenii.

Selecția și pregătirea candidaților proveniți din alte domenii trebuie să aibă în vedere nu obiectivul nerealist de a egaliza complet gradele de familiarizare cu/ și experiență în/ domeniul de cercetare doctorală între candidații din alte domenii și cei din același domeniu; ci obiectivul rațional de a asigura ca acei candidați proveniți din alte domenii să dobândească maximumul de pregătire profesională de bază în domeniul de cercetare doctorală în care vor să își dezvolte propria cercetare doctorală.

Sintetic spus, scopul nu este de a aduce pur și simplu la același nivel de competență generală pe toți candidații, indiferent că unii provin din același domeniu, iar alții din domenii înrudite, ci de a pune la dispoziția candidaților din alte domenii pregătirea de bază necesară pentru optimizarea rezultatelor lor de cercetare în domeniul doctoral respectiv.

Principiul ce trebuie să stea la baza admiterii unor candidați din alte domenii este acela că, deși absolvenții altor facultăți și specializări nu pot avea exact aceeași pregătire de bază și aceleași competențe ca absolvenții studiilor de profil, totuși este necesar ca și ei să dovedească o anumită competență specifică, cel puțin pe spațiul restrâns, bine delimitat, al temei pe care vor să o aprofundeze în cadrul studiilor doctorale. În absența unei atari competențe, însăși ideea admiterii la studiile doctorale ale profilului respectiv devine de nejustificat.

Studiile existente într-un alt domeniu pot constitui, în anumite

cazuri (atunci cînd cercetarea implică interdisciplinaritate) un atu semnificativ, dar ele nu se pot substitui complet competenței în domeniul doctoral ales. Altfel spus, competențele transversale și pregătirea de bază în alt domeniu sunt necesare, dar nu și suficiente pentru angajarea cu succes într-un program doctoral dintr-un domeniu diferit.

Fiecare școală doctorală trebuie deci să elaboreze criterii precise de evaluare a capacităților candidaților din alte domenii, și de evaluare a premiselor existente pentru ca o eventuală cercetare doctorală a acestora să fie încununată de succes. Pe baza aplicării lor, se vor face recomandări ca doctorandul să elimine unele lacune din pregătirea sa, să dobîndească anumite abilități, să urmeze anumite cursuri etc.

Trebuie să existe câte un program special, dedicat pregătirii fiecăruia dintre doctoranzii ce provin din alte domenii academice decât cel specific școlii doctorale, care să precizeze toate elementele de compatibilizare a pregătirii inițiale de bază cu pregătirea caracteristică domeniului doctoral ales.

5 Statutul academic și social al doctoranzilor

Principiul 16. Instituțiile trebuie să clarifice statutul academic și social al doctoranzilor, pentru sa informa în prealabil potențialii candidați și doctoranzi admiși în program

Din faptul că obiectivele studiilor doctorale sunt multiple, decurg și o serie de probleme de statut academic. Doctoranzii trebuie să dobîndească treptat calitatea de cercetători, dar, în

același timp, ei trebuie să dobândească calități de expert profesional de vârf și (de cele mai multe ori) calități didactice.

Școala doctorală trebuie să urmărească toate aceste obiective, chiar dacă nu în egală măsură, uniform, pentru toți doctoranzii. Este, în acest context, important de precizat că abilitățile didactice și practica de lucru cu studenții nu sunt pur și simplu anexe utile exclusiv pentru viitoare cadre de predare, ci au și virtuți formative esențiale pentru doctoranzi. În practica didactică, doctorandul, chiar dacă este focalizat pe cercetare, își exersează și dezvoltă capacități de comunicare, clarificare a ideilor, argumentare și contraargumentare, se obișnuiește să se autosupravegheze intelectual, să gândească critic, să contracareze obiecțiile, se confruntă cu perspective diferite, aduse în discuție de studenți etc. Drept urmare, credem că școlile doctorale trebuie să insiste pentru ca doctoranzii să dobândească și statut (sau experiență) didactică, ca și statutul de cercetător stagiar.

Clarificarea statutului academic presupune, printre altele, și clarificarea situației de doctorand cu frecvență sau doctorand cu frecvență redusă.

Pentru doctoratul de cercetare, aflat la nivelul maxim de excelență, credem că trebuie prevăzute cu precădere sau exclusiv forme de pregătire cu frecvență. În schimb, pentru doctoratul profesional, vizînd deseori performanțele aplicative și de erudiție profesională, de supercalificare profesională, poate ajunge să fie dominant numărul doctoranzilor la forma cu frecvență redusă.

Evident, trebuie ca și la nivelul doctoratului profesional să fie impuse standarde de calitate adecvate, abandonându-se practica de atribuire a titlurilor de doctor unor studenți cu performanțe modeste chiar și în ceea ce privește asimilarea conținuturilor și practicilor profesionale recunoscute. În schimb, acolo unde s-a

atins un înalt nivel de competență în acest sens (unde există o înaltă calificare, chiar dacă nu și rezultate foarte originale), doctoratul profesional poate fi acordat fără a se face rabat la standardele de excelență academică.

Principiul 17. Instituția va urmări asigurarea compatibilității între rolurile academice și ocupaționale ale doctorandului din interiorul instituției, și cele din exteriorul său.

Compatibilizarea rolurilor academice și ocupaționale este o preocupare importantă, și trebuie ca îndrumătorii doctorali și conducerea școlii doctorale să justifice explicit pentru ce roluri ocupaționale sunt pregătiți doctoranzii prin programele existente. Alături de lista temelor de cercetare propuse, școlile vor evidenția și rolurile ocupaționale pentru care sunt pregătiți doctoranzii prin temele și proiectele respective.

Dar, cel puțin în domeniul socio-uman, pregătirea pentru un rol ocupațional nu trebuie văzută într-o perspectivă îngustă. Antrenarea intelectuală realizată de programele doctorale din acest domeniu îi pregătesc pe studenți sub multiple aspecte nu numai pentru roluri prin tradiție atribuite domeniului (psiholog, sociolog, economist, cadru didactic etc.) ci și pentru o diversitate de alte roluri ocupaționale a căror realizare cu succes presupune: familiarizarea cu problemele și dilemele sociale, capacitate de gândire critică și argumentare, imaginație teoretică, flexibilitate intelectuală, receptivitate etc. Aceste calități sunt necesare și pentru roluri care nu sunt neapărat specifice domeniului asociat strict prin tradiție științelor socio-umane, de exemplu pentru roluri manageriale.

Principiul 18. Instituțiile vor defini condițiile de prelungire a duratei de realizare a studiilor de doctorat și condițiile de întrerupere a studiilor de doctorat.

Condițiile de prelungire a studiilor trebuie să fie suficient de laxe pentru a favoriza dezvoltarea fiecărui doctorand în condițiile sale specifice de lucru, dar și îndeajuns de stricte pentru a preveni degradarea sistemului doctoral și transformarea sa într-un gen de boemă academică (așa cum din păcate se întâmplă uneori).

Pledăm pentru o prelungire a studiilor doctorale la 4 ani, cu posibilitatea de prelungire (bine întemeiată) de încă un an, precum și pentru o limitare a perioadei de întrerupere a studiilor doctorale de 1 an.

Este preferabil ca, în cazul încălcării unor termene importante, un doctorand să fie exmatriculat, cu posibilitatea de reluare ulterioară pregătirii doctorale (reînscrisiere) și eventual de echivalare a unor examene, referate etc., decât să existe o toleranță excesivă care conduce la situația că, în destul de multe cazuri, nimeni nu mai știe (și uneori nici doctorandul însuși) dacă mai este vorba de desfășurarea stagiului doctoral (spre exemplu în cazul în care doctoratul e întrerupt pe mai mulți ani, amânat pe mai mulți ani etc).

Indulgența exagerată și tendința de a lăsa pe unii doctoranzi să continue a beneficia de statutul de doctorand chiar dacă ani de zile la rând nu și-au îndeplinit obligațiile este nocivă și contraproductivă. Doctorandul însuși nu mai este motivat să facă eforturile necesare. Aici acționează o înțelegere sau o bunăvoință greșit înțeleasă. Doctoratul trebuie să fie și o provocare, o stimulare, o confruntare cu ștachete rigide; neîndeplinirea repetată a unor obligații, chiar dacă este motivată, trebuie sancționată. Înțelegerea și bunăvoința nu trebuie să se manifeste prin a ne face că nu observăm faptul că obligațiile nu au fost îndeplinite, că ștacheta a căzut, ci, eventual în disponibilitatea de a reprimi ulterior la doctorat (dacă posibilitățile sale de a lucra s-au ameliorat) pe cineva care a fost la un moment dat

exmatriculat.

6 Statutul academic al conducătorilor de doctorat

Principiul 19. Statutul de conducător de doctorat trebuie să fie asociat cu performanța în cercetare științifică recunoscută la nivel internațional și participarea în comunitatea internațională de cercetare în domeniu.

Principiul 20. Instituțiile vor reglementa activitatea conducătorilor de doctorat pentru a evita supra-solicitarea și a permite timpul necesar îndrumării reale a doctoranzilor.

Activitatea conducătorilor de doctorat ar trebui normată și remunerată distinct, în ștutul de funcții al școlii doctorale, separat de normarea activităților sale de predare, seminarizare, îndrumare a lucrărilor de licență și disertațiilor.

În ceea ce privește evaluarea competențelor conducătorilor de doctorat, trebuie să depășim o dată pentru totdeauna obsesia de a reduce evaluarea performanței fie exclusiv la recunoașterea națională, fie exclusiv la cea internațională. Conform formulării principiului 20, s-ar părea că numai recunoașterea internațională este o veritabilă recunoaștere academică. Această idee este falsă. Performanța și recunoașterea internațională sunt desigur deziderate legitime și importante, dar nici performanța și recunoașterea pe plan național nu sunt neimportante. Statutul de îndrumător doctoral trebuie asociat cu ambele tipuri de performanță și recunoaștere.

Susținem că limitarea numărului de doctoranzi la 10-12 este o necesitate obiectivă a atingerii unor standarde de calitate, mai ales în cazul unor îndrumători care, fiind încă în plină activitate, au și sarcini de predare, și sarcini de cercetare (iar uneori și alte sarcini: manageriale etc). Ideea că cineva poate face și predare de bună calitate, și cercetare personală de înalt nivel, și manageriat, iar simultan îndruma efectiv, competent, 15-20 de doctoranzi sau chiar mai mulți este implauzibilă. Dedicând fiecărui doctorand doar o oră săptămânal (deși adesea e vorba de

mai mult), un îndrumător ajunge la 10-12 ore de lucru cu doctoranzii (conform cifrei propuse aici). Este îndeajuns de mult, și greu de imaginat că se poate face mai mult în bune condiții.

În ceea ce privește numărul lucrărilor de licență și al disertațiilor, și aici pare necesar să se introducă cifre-limită (de exemplu 12 lucrări de licență și 5 de masterat), ceea ce ar conduce la o limitare totală a numărului de studenți îndrumați (la toate liniile de studiu) la 25-30.

Credem, de asemenea, că numărul total de studenți îndrumați ar trebui redus și mai drastic în cazul profesorilor care au activități administrative importante (conducere catedră, departament, decanat etc.), deoarece este evident că dispun de mult mai puțin timp liber.

Acordarea titlului de conducător pe o perioadă limitată nu pare să aibă sens. Acest titlu atestă, în mod normal, o deplină maturizare profesională, și pare absurd ca aceasta să fie constatată și recunoscută doar pe termen limitat. Este oare calitatea de expert, de cercetător, o calitate temporară, care se poate obține sau pierde la fiecare doi-trei ani? Pentru prevenirea unor situații indezirabile (cum ar fi cele în care un conducător de doctorat își abandonează idealurile profesionale și se îndepărtează de propriul său domeniu de lucru), se poate introduce o evaluare periodică, spre exemplu o dată la opt sau zece ani, evaluare menită să ateste continuarea activității de cercetare.

În ceea ce privește răspunderea pentru eventuale fraude, pentru plagiat, și alte abateri de acest tip, credem că situațiile pot fi foarte diferite și ele trebuie analizate diferențiat. În cazurile în care plagiatul (în cazul unei teze de doctorat sau al unei disertații) este rezultatul nu numai al unei tentative de fraudă comise de candidat, dar și al neglijenței, superficialității,

dezinteresului manifestat de conducătorul de doctorat, atunci, desigur, responsabilitatea este nu numai a candidatului, ci și a profesorului care ar fi trebuit să îl îndrume și controleze. Dacă însă plagiatul este de așa natură încât era greu sau imposibil ca el să fie detectat în timp util de către profesor, atunci acesta nu poate fi făcut responsabil de această fraudă.

7 Definierea conținutului cadru al programelor de doctorat/formare inițială a viitorilor cercetători și elaborarea modulelor de formare

Principiul 21. Programele de studiu doctoral urmăresc formarea a două tipuri de competențe: competențe de conținut și competențe transferabile.

În domeniul științelor socio-umane, competențele transferabile au o deosebită importanță, deoarece sfera ocupațională este mai diversă și mai flexibilă.

Printre competențele transferabile, trebuie incluse și cele didactice, formative.

În domeniul nostru, o deosebită importanță au competențele de analiză teoretică, analiză de text, discuție critică, argumentare și contraargumentare, capacitatea de gândire independentă, de gândire divergentă etc. Este, în acest sens, dezirabil sistemul de a întruni semestrial doctoranzii și a le da astfel prilejul să se confrunte reciproc, supunându-și lucrările, ipotezele de lucru, proiectele, examenului critic al colegilor.

8 Evaluarea doctoranzilor

Principiul 22. Instituția va stabili forme de evaluare a activității doctorandului pe parcursul etapelor de pregătire avansată și de cercetare.

Formele de evaluare a muncii doctoranzilor trebuie să fie cât mai

diverse: nu numai participarea la examene, sau referatele, ci și participarea activă la programele de cercetare ale facultății, la dezbateri teoretice, la activitățile didactice, publicațiile, conferințele etc. trebuie luate în considerare și apreciate.

Un element central al evaluării trebuie să devină publicațiile doctorandului pe perioada stagiului de cercetare. Tendința de a lua în considerare, în acest sens, numai publicații în reviste cotate ISI, tendință care se manifestă uneori, este, în opinia noastră și a foarte multor colegi de specialitate, excesivă și eronată. Așa cum s-a subliniat de multe ori, elaborarea unui articol pentru o asemenea revistă poate necesita 2-3 ani de muncă, interval prea lung pentru ca doctorandul să mai poată beneficia de aprecierea cuvenită pe perioada stagiului doctoral. Drept urmare, deși publicațiile în revistele cotate ISI sunt de dorit, ele reprezentând cote maxime de performanță intelectuală, considerăm că trebuie ca și alte publicații, în reviste de specialitate recunoscute, să fie luate în considerare ca indici de performanță doctorală.

Problema principală a evaluării doctoranzilor este legată de subiectivismul aprecierii personale, de indulgența (sau, mai rar, de exigența exagerată) a aprecierilor făcute de conducătorii științifici și membrii comisiilor de evaluare.

Trebuie, deci, minimizată sfera și importanța unor aprecieri individuale, fiind amplificată corespunzător sfera de acțiune a aprecierilor obiective provenite de la comunitatea de specialiști. Așadar, evaluările făcute pe baza unor criterii obiective, controlabile, așa cum sunt publicațiile, participările la manifestări științifice, citările, trebuie să dobândească treptat o greutate tot mai mare.

Trebuie, de asemenea, dezvoltată practica interevaluării între

doctoranzii colegi, ceea ce expune suplimentar fiecare prestație unei examinări critice colegiale, și contribuie la exersarea spiritului critic al tinerilor cercetători.

9 Programul de pregătire avansată

Principiul 23. Programul de pregătire avansată include activități desfășurate în formațiuni de studiu (cursuri, seminarii, laboratorare) și activități de pregătire individuală.

În toate cazurile, la toate nivelele de pregătire, îndrumarea individuală este elementul-cheie al studiilor doctorale, și ea nu poate fi niciodată înlocuită complet de alte forme de antrenament intelectual.

Considerăm că partea sau componenta de predare + seminarizare clasică (cursurile din primul an de pregătire doctorală) trebuie să ocupe o poziție subordonată, partea esențială a pregătirii rămânând pregătirea individuală și îndrumarea ei directă, în stil tutorial.

Selecția cursurilor și a seminariilor urmate de doctoranzi va fi făcută sub îndrumarea conducătorului de doctorat.

Esențială este și participarea doctoranzilor la dezbateri, discuții, analize științifice, prezentarea de către ei a unor conferințe etc.

Pentru doctoratul de cercetare, în care nivelul de excelență se probează prin rezultate originale, credem că trebuie prevăzute, cu precădere sau exclusiv, forme de pregătire cu frecvență. În schimb, pentru doctoratul profesional, vizând deseori performanțele aplicative și de erudiție profesională, de supercalificare

profesională și expertiză specializată, poate ajunge să fie dominant numărul doctoranzilor la forma cu frecvență redusă.

Evident, trebuie ca și la nivelul doctoratului profesional să fie impuse standarde de calitate adecvate, abandonându-se practica de atribuire a titlurilor de doctor unor studenți cu performanțe modeste chiar și în ceea ce privește asimilarea conținuturilor și practicilor profesionale recunoscute. În schimb, acolo unde s-a atins un înalt nivel de competență în acest sens (unde există o înaltă calificare, chiar dacă nu și rezultate foarte originale), doctoratul profesional poate fi acordat fără a se face rabat la standardele de excelență academică.

Principiul 24. Programul de pregătire avansată este centrat pe învățarea prin cercetare.

Principiul învățării prin cercetare este, într-adevăr, central, deoarece pe baza lui se poate contracara tendința de învățare pasivă, dogmatică, prin simplă asimilare mecanică. Dar el nu este singurul principiu relevant. Învățarea aplicativă, dezbaterile teoretice, elaborarea de materiale didactice sunt și ele metode de pregătire avansată ce trebuie folosite și recunoscute.

Este, de asemenea, important ca principiul învățării prin cercetare să nu devină pretext justificativ pentru refuzul de a învăța, pe baza înțelegerii greșite că doctorandul trebuie să învețe numai urmărindu-și propriile idei de cercetare, fără niciun efort de asimilare a rezultatelor deja obținute, fără a manifesta deschidere sau interes pentru alte puncte de vedere, pentru obiecții critice etc. Principiul învățării prin cercetare nu trebuie să mascheze o fixare dogmatică în propriile contribuții, presupus originale.

Principiul 25. Programul de pregătire avansată va sprijini activitatea de cercetare a doctoranzilor prin oferirea de seminarii și activități aplicative dedicate dezvoltării competențelor de cercetare.

Perioada de cursuri și seminarii trebuie să rămână la nivelul actual (un an, sau două semestre), deoarece accentul trebuie să cadă pe studiu și cercetare individuală sau de grup, nu pe predare-seminarizare, metode adecvate mai ales pregătirii de bază, din perioadele inferioare de formare.

Apreciem că durata minimă a școlii doctorale trebuie mărită, la cel puțin 4 ani, deoarece performanțele de cercetare nu se pot obține în timpul foarte scurt rămas la dispoziție în formula actuală a doctoratului Bologna.

În același timp, prelungirile trebuie acordate numai pe motive temeinice (nu așa cum se întâmplă în prezent!), și ele nu ar trebui să depășească 2 ani (mai ales la forma cu frecvență).

Principiul 26. Instituțiile organizatoare de școli doctorale vor elabora un plan de învățământ în corespondență cu Cadrul European al Calificărilor și Cadrul Național al Calificărilor.

În genere, întreaga desfășurare a activităților doctorale va trebui să urmărească apropierea acestora de practicile europene, și din statele dezvoltate, pentru lichidarea sechelelor rupturii educației din România de cea din statele dezvoltate în perioada comunistă.

Principiul 27. Instituțiile vor elabora proceduri și criterii pentru transferul creditelor obținute în cadrul unor programe de Masterat, în special al celor de cercetare.

Creditele transferabile ridică cerințe deosebite, deoarece practicile bazate pe ele nu sunt lipsite de probleme. Creditele

transferabile ridică o serie de dificultăți la acest nivel de pregătire și cercetare, deoarece presupun echivalențe destul de greu de realizat și/sau verificat la acest nivel de expertiză și dezvoltare. Propunem, din acest motiv, ca transferarea să se facă exclusiv pe baza unui program stabilit dinainte, în cadrul planului individual de cercetare, cu examinarea și aprobarea lor de către îndrumătorul doctoral.

În măsura în care sistemul de credite transferabile stimulează schimburile de experiență intelectuală, diversificarea formelor de antrenament profesional, intensificarea dezbaterii de specialitate, ele joacă, desigur, un rol pozitiv.

Dacă însă se deviază spre echivalări mecanice de cursuri sau activități, sistemul poate fi mai curînd contraproductiv.

Principiul 28. Instituțiile vor elabora proceduri pentru a permite doctoranzilor utilizarea sistemului de credite transferabile pentru a structura un curriculum flexibil, interinstituțional și interdisciplinar.

Flexibilitatea interinstituțională și interdisciplinară a formării doctorale necesită o cooperare largă între universități. Trebuie ca fiecare universitate și, la rigoare, chiar fiecare școală doctorală, să își elaboreze un program de cooperare cu instituțiile corespunzătoare din țară dar și din străinătate.

10 Programul instituțional de cercetare

Principiul 1. Școala doctorală are responsabilitatea organizării programului instituțional de cercetare al doctoranzilor, promovând interesele de formare profesională ale acestuia. Programul instituțional de cercetare poate fi organizat de o singură instituție sau prin parteneriat cu mai multe instituții.

Trebuie mai clar dissociate și precizate responsabilitățile școlii doctorale de cele ale facultății în genere. Posibilitatea

creării unor programe de cercetare bazate pe parteneriat cu mai multe instituții subliniază încă o dată această necesitate.

Principiul 2. Programul instituțional de cercetare urmărește învățarea prin cercetare pe parcursul realizării tezei de doctorat.

Așa cum am precizat de la bun început - vezi principiul 2, dar și principiul 24 de mai sus - programul de cercetare trebuie corelat cu celelalte programe: de formare profesională și formare didactică. Același lucru este valabil și pe parcursul elaborării tezei.

Principiul 3. Instituțiile vor încuraja continuitatea între activitatea de cercetare din cadrul programelor de studiu anterioare doctoratului (Masterat, licență în cazul anumitor domenii) și programele de studii doctorale.

Considerăm că o corelare benefică a studiilor masterale cu cele doctorale trebuie să nu se rezume la aspecte de conținut teoretic și specializare, ci să cuprindă și componente metodologice. Studiile masterale au încă, la noi, caracteristici școlărești, apropiindu-se prea mult de nivelul elementar de pregătire. Acest caracter trebuie modificat.

Principiul pregătirii diferențiate (propus pentru adaptarea la diferențele dintre absolvenții din alte domenii de licență și absolvenții din același domeniu) trebuie extins și în ceea ce privește masteranzii. Masteranzii cu competențe deosebite, susceptibili de a deveni doctoranzi, ar trebui să beneficieze de pregătire tutorială specială, care să îi antreneze din timp pentru intrarea în munca de cercetare doctorală.

Propunem, spre exemplu, introducerea unor forme de tutoriat pentru masteranzii de vîrf, care urmează să facă și studii doctorale. S-ar putea, bunăoară, crea două circuite alternative de

îndrumare și evaluare pentru masteranzi: unul bazat prioritar pe forme de predare, seminarizare și evaluare standard, pentru masteranzii de nivel mediu, și unul bazat prioritar pe cercetare, tutoriate, îndrumare individuală specială, pentru masteranzii de vârf, capabili și dornici să urmeze ulterior școala doctorală.

Astfel, încă din perioada masteratului, elementele performante ar putea să își înceapă formarea intelectuală vizând obținerea de rezultate la nivel de excelență. Aceste elemente ar trebui stimulate cât mai devreme să participe la activitățile de cercetare, la dezbateri de specialitate, etc., chiar înainte de admiterea la doctorat. Pentru ei, ar trebui să existe programe speciale de formare masterală, distincte de acelea destinate mării mase a masteranzilor.

Principiul 4. Instituțiile organizatoare de studii doctorale trebuie să asigure doctoranzilor condițiile participării în proiecte de cercetare cu relevanță internațională.

Programele de cercetare ale școlii doctorale trebuie corelate cu cele ale universității în general, astfel încât resursele existente să poată fi folosite pentru dezvoltarea unor programe semnificative și în plan internațional.

Principiul 5. Instituțiile organizatoare de studii doctorale vor încuraja participarea doctoranzilor în echipe de cercetare.

Principiul muncii în echipă trebuie corelat, simultan, cu acela al dezvoltării capacității de muncă independentă și de gândire critică independentă. Participarea la echipe de cercetare are incontestabile efecte benefice, dar nu trebuie omis nici faptul că în paralel trebuie stimulată capacitatea tinerilor de a gândi divergent, de a se distanța critic de anumite automatisme de gândire, de a manifesta nonconformism în abordarea problemelor, de

a concepe soluții noi, în raport cu cele deja agreeate sau cunoscute în propriul grup de cercetare.

Evident, înainte de a proba independență, originalitate și nonconformism, doctoranzii trebuie să probeze capacitatea de a asimila rezultatele și abilitățile recunoscute în domeniu.

Principiul 6. Instituțiile vor dezvolta mediul de cercetare în cadrul programelor de studii doctorale prin activități dedicate doctoranzilor, precum organizarea de competiții științifice și sesiuni de comunicări.

Fiecare școală doctorală va elabora un plan de dezvoltare, incluzând toate activitățile organizate: sesiuni de conferințe și prelegeri, simpozioane, sesiuni de comunicări, dezbateri de specialitate prilejuite de apariția unor publicații sau atingerea unor rezultate științifice, concursuri etc.

Aceste planuri vor fi afișate pe site-ul școlii doctorale.

Principiul 7. Instituțiile vor asigura accesul doctoranzilor la resurse de cercetare adecvate pentru obținerea unor performanțe de nivel internațional.

Pentru facilitarea accesului doctoranzilor la resurse, este de dorit ca fiecare școală doctorală să își creeze propriile baze de date, propriile arhive, propriile biblioteci, precum și infrastructura adecvată (aparatură electronică, de multiplicare, de comunicații etc).

Doctorandul trebuie să poată beneficia atât de resursele întregii facultăți, cât și de resursele specializate ale școlii doctorale.

Principiul 8. Instituțiile vor încuraja participarea doctoranzilor în asociații profesionale naționale și internaționale.

Metoda optimă de încurajare a participării doctoranzilor la activitatea unor asociații profesionale este constituirea în facultăți și școli doctorale de filiale ale acestor asociații, filiale susceptibile de a antrena doctoranzii și toate cadrele asociate programelor de cercetare și formare doctorală la activitățile acestor asociații.

11 Îndrumarea doctoranzilor

Principiul 9. Instituția va elabora proceduri de îndrumare a doctoranzilor ținând cont de interesul academic al doctorandului și de resursele organizaționale.

Îndrumarea doctoranzilor poate să cuprindă și punerea în contact a doctorandului cu specialiști din afara școlii doctorale respective, cu alte instituții de cercetare, cu alți doctoranzi sau cu alte grupuri de discuții specializate.

Principiul 10. Instituția va elabora proceduri privind schimbarea conducătorului de doctorat având în vedere protejarea intereselor academice ale doctorandului.

Procedurile de schimbare a îndrumătorului doctoral trebuie să plece de la examinarea motivelor unei asemenea schimbări, de la constatarea temeiniciei sau netemeiniciei lor, și a posibilităților existente în cadrul școlii doctorale de realizare a unei modificări de îndrumător.

Dacă schimbarea necesară indică anumite disfuncționalități, trebuie ca ea să constituie punctul de plecare al unor propuneri de optimizare a activităților și procedurilor, astfel ca disfuncționalitățile respective să nu se repete.

12 Teza de doctorat

Principiul 11. Instituția va elabora criteriile de evaluare a tezelor de doctorat, în conformitate cu Cadrul European al Calificărilor și Cadrul Național al Calificărilor.

În ciuda unor prejudecăți răspândite, și în sfera științelor socio-umane pot fi elaborați indici de apreciere sau criterii de evaluare a tezelor de doctorat.

Printre aceste criterii, trebuie menționate ca fiind esențiale criterii precum: buna delimitare a problemelor propuse pentru a fi studiate, focalizarea tematică, claritatea ideilor proiectelor, cunoașterea bibliografiei standard (recunoscute internațional) pentru problematica aleasă, prezența unor argumente precise, acuratețea datelor folosite, existența unor puncte de vedere proprii (care nu sunt deja formulate în literatura de specialitate), folosirea adecvată a vocabularului de specialitate etc.

Când problema propusă de candidat este vagă sau foarte generală, când acesta apare complet dezorientat în raport cu domeniul la care se referă (nu cunoaște elemente de bază, autorii consacrați, ideile cele mai familiare), când abordarea sa se dovedește servilă și imitativă (față de alte abordări arhicunoscute), când bibliografia sa este săracă sau axată pe autori ne semnificativi ori de mână a treia, când lipsește claritatea în argumentare etc. putem fi siguri că nu avem de-a face cu o performanță de vârf.

Principiul 12. Instituția va elabora un ghid de redactare a tezei de doctorat, precizând elemente precum: structura tezei, numărul de pagini, cerințe formale de tehnoredactare.

Ghidul de redactare va trebui să cuprindă în plus: indicații clare despre modul de folosire și citare a surselor, indicații privind organizarea materialului teoretic, precizări privind delimitarea clară a contribuțiilor originale ale autorului, anumite reguli privitoare la modul adecvat - din punct de vedere academic - de a dezvolta analize critice, de a participa la controverse teoretice etc.

El va trebui să cuprindă precizări și despre modul de elaborare a rezumatului tezei de doctorat, rezumat ce trebuie să se transforme din simplu text de rutină într-un instrument de control al originalității tezei de doctorat (conform propunerilor făcute mai sus - vezi partea a 2-a, principiul 6).

Principiul 13. Teza de doctorat va fi supusă unei evaluări colegiale specializate în cadrul instituției anterior susținerii publice.

Trebuie luate măsuri decise de modificare a statutului actual al evaluării colegiale (prezentarea tezei în catedră), care este deseori complet nesatisfăcător prin formalismul său.

O soluție de încărcare cu sens a acestei proceduri ar fi aceea de a solicita participanților la evaluarea colegială să dea calificative tezei, justificându-le sintetic. În vederea elaborării acestor documente, școala doctorală va elabora o fișă de evaluare cu câteva întrebări cheie (privind buna decupare a temei, cunoașterea problematicii relevante, buna documentare, originalitatea contribuțiilor, calitatea redactării) la care fiecare participant la evaluare va trebui să răspundă. Un ansamblu de calificative bune date pe baza acestor fișe va trebui să constituie condiția preliminară a acceptării tezei pentru susținere.

Principiul 14. Instituția va organiza susținerea publică a tezelor de doctorat finalizate.

Cum și susținerea publică a tezelor a ajuns să sufere cronic de formalism, transformându-se adesea într-un simplu eveniment monden-academic, apare necesitatea găsirii unor modalități de revitalizare a acestui pas, ultim și decisiv, al studiilor doctorale.

Se impune deci ca fiecare școală doctorală să pună la punct un proiect de regândire a susținerii tezelor. În acest proces, s-ar

recomanda eventuale schimburi de experiență între școli doctorale apropiate ca profil și stil științific.

Rezumatul tezei de doctorat trebuie să se publice în varianta sa electronică.

13 Filiere de studiu doctoral

Principiul 15. În cazul programelor doctorale care înmatriculează doctoranzi cu competențe anterioare diferențiate (de exemplu, provenind din domenii diferite, cu experiențe profesionale diferite, cu aspirații de carieră diferite), instituțiile pot opta pentru organizarea unor filiere diferențiate de pregătire în studiile doctorale.

De fapt, principiul pregătirii diferențiate ar trebui să se aplice pretutindeni în sfera studiilor doctorale, care, fiind bazate în principal pe îndrumare tutorială și pe învățare prin cercetare, nu sunt adecvate educației uniformizate.

Școlile doctorale trebuie să gândească filiere diferențiate mai ales în cazul în care există în cadrul lor distincțiile:

- doctorat cu frecvență-doctorat cu frecvență redusă
- doctorat pentru absolvenții aceleiași specialități-doctorat pentru absolvenții altor specialități
- doctorat științific-doctorat profesional.

Principiul 16. Doctoratul în arte este organizat în domenii precum muzica, arte decorative, arte ale spectacolului etc, unde performanțele sunt concretizate în creații artistice.

Principiul 17. Doctoratul profesional se bazează pe cercetare științifică aplicativă, inclusiv dezvoltare-inovare.

Doctoratul profesional nu exclude existența unor contribuții originale, dar el are anumite particularități:

- vizează domenii de știință aplicată, mai curând decât domenii de știință fundamentală
- vizează în primul rând atingerea excelenței în

expertiza profesională sau didactică, formarea de specialiști supercalificați, la nivelul maxim atins în comunitatea de specialitate respectivă

- se poate realiza și în forme cu frecvență redusă

Nu credem că performanțele doctorale, fie la doctoratul profesional, fie la cel științific, pot fi dinainte standardizate prin fixarea unui număr minimal de articole publicate sau invenții omologate. A pune problema în acești termeni înseamnă a aduce criteriile din zootehnie («litri de lapte pe cap de vacă furajată») în lumea academică.

Principiul 18. Doctoratul științific se bazează pe cercetare științifică avansată, contribuind la dezvoltarea de cunoștințe noi, competențe de cercetare și abilități cognitive.

Doctoratul științific are următoarele particularități:

- vizează mai curând domenii de știință fundamentală, decât domenii de știință aplicată
- vizează, în primul rând, atingerea de rezultate cu înalt grad de originalitate
- se poate realiza numai ca doctorat cu frecvență (exceptat fiind cazul unor doctoranzi care ocupă locuri de cercetător în alte instituții - conform principiului 19, de mai jos).

Principiul 19. Doctoranzii care urmează filiere de doctorat științific trebuie să fie implicați fie în programe de studii doctorale cu frecvență, fie în forma „fără frecvență” pentru doctoranzii care ocupă poziții de cercetare în alte instituții.

14 Relații internaționale în programele de studii doctorale

Principiul 20. Școlile doctorale vor încuraja participarea doctoranzilor în stagii de cercetare în străinătate.

Școlile doctorale vor încuraja, desigur, participarea doctoranzilor la stagii de lucru în străinătate, dar vor și urmări ca aceste stagii să fie consistente și utile sub raport științific, prevenind turismul academic.

În acest sens, conducătorii de doctorat vor trebui să schițeze un plan de lucru și un set minimal de obiective pe care doctorandul ar trebui să le atingă în stagiile respective. În raportul său, pregătit la revenirea din stagiu, doctorandul trebuie să raporteze modul cum a atins aceste obiective.

De asemenea, pare normal ca instituțiile-gazdă, la care doctorandul se duce pentru stagiu, să confirme în scris munca depusă și rezultatele atinse de doctorand în perioada respectivă.

Principiul 21. Școlile doctorale vor promova internaționalizarea curriculum-ului, a tematicii cercetării, și a rezultatelor cercetării.

Scopul internaționalizării trebuie să fie apropierea cercetării științifice românești de nivelele de vârf ale cercetării mondiale, apropierea de standardele maxime de excelență obținute pe plan mondial, atingerea nivelelor maxime de expertiză de specialitate și calificare profesională.

În acest sens, printre criteriile de evaluare a tezelor de doctorat (și, evident, a referatelor sau lucrărilor premergătoare tezei) - vezi mai sus, paragraful 12, principiul 11 - trebuie să se afle și cunoașterea și utilizarea adecvată a lucrărilor de specialitate recunoscute ca autoritative pe plan mondial.

15 Angajabilitatea absolvenților de programe doctorale

Principiul 22. Instituțiile organizatoare de programe doctorale monitorizează angajabilitatea absolvenților și dezvoltă strategii de îmbunătățire a inserției profesionale pe piața muncii a acestora.

Ambele obiective necesită eforturi specializate, și realizarea se confruntă în practică cu numeroase dificultăți.

După toate probabilitățile, monitorizarea ar fi facilitată de crearea unui sistem tip «alumni» de comunicare și interacțiune cu foștii doctoranzi. Fiecare școală doctorală va trebui să creeze un atare sistem, pentru a putea efectiv monitoriza evoluția absolvenților săi și construi programe de ameliorare a inserției lor profesionale.

16 Programe post-doctorale

Principiul 23. Instituțiile orientate către cercetare avansată organizează programe post-doctorale.

Fiecare școală doctorală va trebui ca, în limita resurselor existente, să creeze un program de dezvoltare a proiectelor post-doctorale.

În mod normal, proiectele post-doctorale trebuie să mobilizeze și antreneze pe cei mai performanți dintre absolvenții studiilor doctorale, care sunt interesați de continuarea activităților de formare și de cercetare.

Continuitatea și durabilitatea proiectelor de cercetare implică necesitatea găsirii unor formule de finanțare a programelor post-doctorale, care să includă și un sistem de burse sau susțineri financiare pentru cercetătorii post-doctorali.

Statutul instituțional al acestor cercetători trebuie clarificat, și reconstruit astfel încât să permită colaborarea optimă și cu tineri care nu sunt angajați cu norme permanente în instituțiile de învățământ superior care girează școlile post-doctorale respective.